

Inzetten op een nieuw publicatiesysteem

Open Access blijft, maar moet anders

In de Inside NWO-I van oktober beschreven we hoe het publicatielandschap is veranderd na de overgang naar Open Access (OA) publiceren. Uitgeverijen brengen onderzoekers steeds hogere *article processing charges* (APC's) in rekening en er is wildgroei van allerlei tijdschriften waarvoor winst maken voorop staat. Hoe moeten onderzoekers kiezen, als ze OA willen publiceren? Veel instellingen, inclusief NWO-I, maken zich zorgen over de stijgende kosten. De NWO-I Klankbordgroep Open Access roept op tot een ander publicatiesysteem.

Klankbordgroep: brede uitwisseling van informatie over Open Access

Waar kies je als onderzoeker voor? Hoe weet je waar je moet publiceren? Dat verschilt per vakgebied en ook bij de instituten zijn er verschillende tradities. Zo is CWI lang geleden al gestart met OA publiceren in een eigen *repository*, gebruikt Nikhef sinds jaar en dag gratis Open Access archief arXiv, en werken andere instituten aan eigen passende oplossingen.

Ella Bosch is beleidsadviseur bij de afdeling Bestuursondersteuning & Strategie van bureau NWO-I. Ze begeleidt de Klankbordgroep Open Access, met daarin wetenschappers en bibliothecarissen van verschillende instituten. Deze klankbordgroep richt zich op brede uitwisseling van informatie in dit OA-dossier. Ella: "We bespreken hoe we er het beste voor kunnen zorgen dat we als instituten zoveel mogelijk OA publiceren, bijvoorbeeld via welke routes. Ook kijken we in de brede zin naar ontwikkelingen op het gebied van OA. Soms zijn er zorgen over de ongewenste bijwerkingen van nieuw beleid. We moeten er dus vanuit de instituten bovenop zitten en meedenken en -praten."

Gold, Hybrid, Green en Diamond

Vanaf 2021 geldt dat Open Access publiceren integraal onderdeel is van de NWO-subsidieregeling. Open access publiceren kan op verschillende manieren. "Traditioneel gezien zijn er dan een paar smaken", zegt Daan van Loon, bibliothecaris bij NIOZ en Klankbordgroeplid:

Gold: een journal is volledig OA en brengt auteurs kosten (APC's) in rekening voor het OA publiceren van hun werk;

Hybrid: een journal vraagt abonnementsgeld voor toegang tot artikelen, maar plaatst ook artikelen OA als een auteur een APC betaalt;

Green: een journal vraagt abonnementsgeld voor toegang tot artikelen en de versie na de peer review wordt in een *repository* OA geplaatst;

Diamond: een journal is volledig Open Access en vraagt geen APC's om artikelen te plaatsen, maar wordt op

een andere manier gefinancierd.

Hij legt uit dat er in het verleden door NWO-I beleidsmatig ingezet is op verschillende van deze routes: “Eerst was *gold* heel erg populair bij beleidsmakers, toen *green* en nu *diamond*. *Hybrid* is nooit populair geweest, maar komt wel veel voor.

“Geen van de routes is op voorhand de beste”, zeggen Daan en ook collega bibliothecaris en Klankbordgroep lid Vera Sarkol (CWI). Vera licht toe: “Alle routes hebben varianten, met bijkomende voor- en nadelen.”

Voor- en nadelen

Daan somt enkele kenmerken en voor- en nadelen van *gold*, *hybrid*, *green* en *diamond* op. “Bij *gold* OA laten sommige uitgeverijen auteurs geen andere keus dan het betalen van steeds hogere APC’s. Tegelijkertijd zien we ook door wetenschappelijke communities geleide *gold* OA tijdschriften die een erg redelijke APC vragen om hun kosten te dekken. Bij *hybrid* heb je een keuze, voor het betalen van een APC of gratis publiceren achter een betaalmuur. Dat laatste zorgt ervoor dat wetenschappers met minder budget toch kunnen publiceren, maar het werk is dan niet OA. Bij *green* speelt vindbaarheid een rol: een versie van het artikel wordt vaak in verschillende *repositories* OA geplaatst, naast het origineel dat bij de uitgeverij gepubliceerd is. Soms ontstaan daar issues over auteursrecht en licenties.”

Diamond heeft als voordeel dat er geen kosten voor auteurs en lezers zijn. De hoop is dat een *diamond journal* door een uitgeverij gepubliceerd wordt die oog heeft voor het versterken van de wetenschappelijke gemeenschap. Vaak zijn dat non-profit academische uitgeverijen gestuurd door onderzoekers, met financiering vanuit de niet-commerciële hoek. Daan: “*Diamond* beslaat nu een klein deel van het totale publicatielandschap. We hopen dat dit business model - van voorfinanciering – bij opschaling houdbaar blijft en niet ten prooi valt aan commercialisatie.”

Grip op keuzes

Onderzoekers kunnen bij Daan en Vera, of een OA-specialist/bibliothecaris in hun eigen instituut, terecht met vragen over het al dan niet ingaan op uitnodigingen van *journals* – inclusief peer reviews. “Een zorgvuldige check kost tijd”, zeggen ze, “maar is van belang is om grip te houden op keuzes rondom het waar en hoe van OA publiceren, en het peer reviewen van manuscripten voor uitgevers. Er is geen *quick fix*.”

Ze raden de onderzoekers aan:

Vraag advies aan een specialist, een ervaren onderzoeker of bibliothecaris;

Doe onderzoek naar het tijdschrift:

- Hoe wordt het gefinancierd?
- Hoe zit het *editorial* proces in elkaar?
- Wat is de gemiddelde doorlooptijd?
- Wat is voor jou belangrijk: de kosten, OA voorwaarden, en/of de zeggenschap van de academische gemeenschap in het tijdschrift, de impactfactor?

gemeenschap in het tijdschrift, de impactfactor?

Consequenties van ontwikkelingen in publicatielandschap

Vera en Daan roepen - met de Klankbordgroep - op om naar het systeem te kijken, in plaats van te blijven focussen op de routes. "De routes zijn een versimpelde weergave van geldstromen. Het publicatieproces kost de wetenschap steeds meer geld, en nu is het moment om dit om te buigen naar minder commercieel", zeggen ze. Beleidsadviseur Ella voegt toe dat de Klankbordgroep input voor aanpassingen van beleid geeft aan het bestuur van NWO-I. Ook richt de groep zich op onbedoelde consequenties van de ontwikkelingen in het publicatielandschap.

Checks op open review proces

Een ontwikkeling is de overgang naar een open review proces. Ella: "Hoewel een open review proces heel transparant is, moeten we goed nadenken hoe we daarin de sociale veiligheid beschermen. Een voorbeeld is reviewers die soms bot kunnen zijn in hun feedback. Als het hele proces open wordt, gaan reviewers zich waarschijnlijk diplomatieker uitdrukken. Maar het zou ook kunnen dat heftige kritiek van reviewers in de openbaarheid komt. Dat kan enorm lastig en demotiverend zijn, vooral voor jonge onderzoekers."

Ook de opkomst van AI is een relevante ontwikkeling. "Met behulp van AI kunnen gemakkelijk nepartikelen en misinformatie worden gecreëerd. Kwaliteitschecks in het publicatieproces zijn nu nog belangrijker om misinformatie zo goed mogelijk tegen te gaan."

De Open Access monitor: zorgen over uitwassen

Ook bij de raad van bestuur van NWO zijn er veel zorgen over de (financiële) uitwassen van het huidige OA-systeem. In de recent verschenen Open Access Monitor staat dat er in 2023 naar schatting 10,9 miljoen euro gemoeid was met het Open Access publiceren van 3.584 artikelen die voortkomen uit projecten gefinancierd met NWO en ZonMW subsidies: meer dan 3000 euro per artikel dus. Arfan Ikram, in de raad van bestuur van NWO verantwoordelijk voor open science, en voorzitter van ZonMw, zegt dat instellingen in Nederland met elkaar in gesprek moeten over de redelijkheid van deze bedragen.

Op 17 oktober introduceerde NWO het Diamond Open Access-fonds: wetenschappelijke tijdschriften kunnen subsidie aanvragen om over te gaan naar een non-profit *diamond* model. Per project is maximaal € 50.000 euro beschikbaar. Na maximaal 24 maanden moeten de tijdschriften over een duurzaam businessmodel beschikken dat garandeert dat het tijdschrift ook na de projectfase blijft bestaan.

Regie

De Klankbordgroep is blij dat NWO en NWO-I zich inzetten voor het verbeteren van het systeem van publiceren. De Klankbordgroep hoopt dat er bij iedereen bewustzijn van de situatie ontstaat en dat de academische gemeenschap gaat samenwerken aan verbeteringen van het hele systeem, en niet aan afzonderlijke elementen zonder de neveneffecten mee te nemen. De verandering zal van iedereen –

beleidsmakers en onderzoekers - inzet vragen. Daan: “Onderzoekers zullen zich bijvoorbeeld een andere manier van publiceren moeten aanwennen. Ze zouden initiatief kunnen nemen voor non-profit *journals* in hun veld. Bij CWI hebben onderzoekers dit recent al gedaan. Voor beleidsmakers geldt dat er meer grip op de geldstromen tot stand komt. Het uiteindelijke positieve gevolg is dat onderzoekers regie krijgen op hoe ze hun informatie willen delen.”

Wat is Open Access publiceren?

Een publicatie wordt gedefinieerd als 'Open Access' als er geen financiële, wettelijke of technische belemmeringen zijn om toegang tot het artikel te krijgen. Dat wil zeggen: iedereen kan de informatie lezen, downloaden, kopiëren, verspreiden, afdrukken en zoeken, voor gebruik in bijvoorbeeld onderwijs of op een andere manier binnen de wettelijke overeenkomsten. Onder publicaties verstaat NWO wetenschappelijke artikelen en ook conferentiebijdragen, monografieën en boekhoofdstukken. Voor boekpublicaties gelden afwijkende voorwaarden. Tegenwoordig wordt een groot deel van de Nederlandse artikelen al volledig Open Access gepubliceerd of gedeeld via vrij toegankelijke databanken (*repositories*).

Tekst: Anita van Stel

Nieuwsbrief Inside NWO-I, november 2024

Op de NWO-I website vind je het [archief van de nieuwsbrief Inside NWO-I](#).

Contact

Ella Bosch